

Om kaffe och socker i Sverige.

Larson, Alf.

12 N Br.



National Library
of Sweden

Skou
Hauvelt
(over)

OM
KAFFE OCH SOCKER
I SVERIGE.

AF
ING. ALF. LARSSON.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1911.



OM
KÄFFE OCH SOCKER
I SVERIGE

AF J. J. J. J.

1850



Kungl. biblioteket



0 0000 000000865

Om kaffe och socker i Sverige.

Af Alf. *Larson*.

Importen af kaffe till Sverige var

år	1906,	1907,	1908,	1909,	1910.
kg.	36,850,000	30,855,000,	28,901,000,	41,895,000,	29,885,000,

eller i medeltal pr år 33,677,200 kg. Den stora växlingen i införselmängd pr år torde i hufvudsak bero på spekulation och däraf hörande olika lagerbehållningar vid årsskiftena och icke på ökad eller minskad förbrukning, ty denna ökas starkt år efter år. Med ett medelpris af 81 öre pr kg, utom tull som det var år 1909, blir alltså värdet af medelimporten c:a 27,3 mill. kronor pr år. Nu är att märka att kaffe f. n. är dyrt och att den brasilianska kaffetrusten söker att hålla priset uppe — medelnoteringen den 17 mars i år efter samma proportion för de olika kaffesorterna som för importen år 1909 och med användande af de lägsta noteringarna för dagen var 1,20 kr pr kg. — hvarföre kaffet innevarande år efter denna beräkningsgrund kommer att draga ur landet öfver 40 mill. kronor. Således är det en af våra största poster till utlandet.

Kaffeförbrukningen i vårt land var per invånare och år under

åren 1861—1870	17,3	hektogram
» 1871—1880	23,3	»
» 1881—1890	30,4	»
» 1891—1895	34,5	»
» 1896—1900	48,1	»
» 1901—1905	55,9	»
» 1906—1909	64,9	»

Sverige står nu högst bland alla europeiska länder i kaffeförbrukning. Därnäst kommer Nederländerna med en förbrukning af 64,3 hektogram per person och år. Sverige har gått förbi detta land, som förut hade den största kaffekonsumtionen, såsom synes af följande tabell, för åren 1901—1905:

Nederländerna	64,6	hektogram kaffe per person och år,
Sverige	55,9	» » » » » »
Norge	53,2	» » » » » »
Belgien	51,2	» » » » » »
Danmark	42,9	» » » » » »
Finland	39,5	» » » » » »
Tyskland	30,1	» » » » » »
Schweiz	29,4	» » » » » »
Frankrike	22,9	» » » » » »
Österrike-Ungern	9,8	» » » » » »
Grekland	6,5	» » » » » »
Spanien	5,4	» » » » » »

Italien	5,3	hektogram	kaffe	per	person	och	år,
Portugal	5,1	»	»	»	»	»	»
Rumänien	3,3	»	»	»	»	»	»
Bulgarien.....	3,3	»	»	»	»	»	»
Storbritannien	3,2	»	»	»	»	»	»
Serbien.....	3,0	»	»	»	»	»	»
Ryssland	0,8	»	»	»	»	»	»

I England och Ryssland drickes mycket mera te än i Sverige och däraf härrör deras ringa kaffeförbrukning. Te är ur hälsosynpunkt att föredraga framför kaffe, ty teet innehåller icke såsom brändt kaffe extrakt af torrdestillationsprodukter.

Ett födoämne är kaffe icke, men det är måhända ett nödvändigt njutningsmedel, som hjälper upp lifsglädjen och som därigenom bidrager till hälsa och välbefinnande för öfrigt? I så fall vore utgiften försvarlig och kunde indirekt betala sig. Men vi veta att så icke är förhållandet, ty kaffet missbrukas nämligen i vårt land i hög grad. En del af arbetarbefolkningens mest använda föda, om ordet får användas, är kaffe och detta icke endast bland kvinnorna. Fabriksarbeterskan och sömmerskan m. fl. lefva mest därpå med litet i bagareboden köpt bröd till. Innan hon går ut klockan 6 på morgonen har hon druckit kaffe, så omigen vid frukosten, så klockan 11, så vid middagen, så en gång på eftermiddagen och slutligen minst en gång på aftonen efter slutadt arbete, sju å åtta gånger om dagen alltså, ofta ändå mera och ett försvarligt kvantum alla gångerna. Mestadels förtär hon ingenting därtill och litet de andra gångerna och hon dricker det, då hon kommer åt, skållhett. Kaffet dödar känslan af hunger, så att magen luras däraf. Och hvilket kaffe som hon dricker! En blandning af sämsta sort och surrogat därför med dålig lukt och smak, men som hon vant sig vid och finner god, lika väl som arbetaren tycker att »mullbänken» är en njutning. Hennes mage blir småningom förstörd och som en följd däraf hennes tänder och nerver och hon blir ofta i förtid nedbruten.

Den manlige arbetaren är det icke stort bättre för. Ungkarlen går på krogen eller kafféet och dricker brännvin eller öl eller bådadera, men han får dock verklig lagad mat när han vill och därmed står han sig bättre än med kaffedieten, om han icke är en drinkare; och därtill räknar jag icke den, som tager tre fyra supar om dagen, ty äter han ordentlig mat, tål han detta kvantum och mår, i synnerhet om han har arbete i fria luften, icke illa däraf, fastän det naturligtvrs vore bättre, om han icke alls förtärde spirituosa, Värre är det ofta för den gifte arbetaren, helst om han har en f. d. fabriksarbeterska till hustru. Hon har icke fått kunskap i matlagning och bryr sig i allmänhet icke om att skaffa sig sådan. Hon kokar kaffe, sådant det nu blir och mannen, som kommer hem trött ohn hungrig, får det och därtill smörgås med charkuterivaror, som köpas hektovis till högt pris. Hustrun har sluppit besväret att gå på torget och att laga mat, men mannens mage blir i längden förstörd. Så kommer olusten i släptåg och denna drifves ibland bort med brännvin, hvilket således blir en följd af kaffedieten. Kaffe och sprit följas ofta

åt i vårt land bland alla samhällsklasser. Och huru mycket »kaffegök» drickes icke i vårt land! Arbetarhustrun har nu för tiden genom kaffet tappat bort konsten att laga mat och att baka bröd, som hon ägde för några tiotal år sedan, då hon åtminstone kunde koka välling och gröt. Äfven på landsbygden missbrukas kaffet, mest i Norrland, där matlagningskonsten är så godt som försvunnen bland arbetarhustrurna. Vill mannen ha varm mat, får han laga den själf och så föredrager han kanske att värma sig med brännvin. Kaffet förer alltså, som jag nyss sade, brännvinet indirekt med sig, ehuru det ju är nykterhetsdrycken par preference.

Värst är dock att kaffet förstör hälsan hos arbetarungdomen, som uppfödes därmed. Jag har en gång sett att t. o. m. ett tre veckors barn af dess utfattiga unga mor, som säkert var öm om det så godt hon förstod, gafs svart kaffe och grofbröd. Och då jag frågade hvarför hon icke heldre köpte skummjolk åt sig och barnet, då denna var både billigare och hälsosammare, svarade hon: »En skall väl nånting ha.» Kaffet var detta »något» både för henne och barnet, det döfvade hungern hos modern och gjorde barnet lugnt för ögonblicket. Barnet blef också ej många månader gammalt.

Man måste därför medgifva att kaffet gör vår nation mycket ondt, för att icke tala om kostnaden därför, som helt går till utlandet. Nykterhetsiffraren, som arbetar för att aldeles få bort spriten ur det dagliga lifvet, borde dela sin energi mellan denna och kaffet, så skulle han göra större nytta. Rättvisligen måste dock erkännas att kaffemissbruket börjar att väcka betänkligheter äfven hos nykterister och läkare, hvilket framgår af att medicinalstyrelsen nyligen tillstyrkt ett statsanslag å 3,500 kronor för spridning af en folkskrift om »Kaffemissbruket bland barn». Och senare har i folkskolestyrelsen i Göteborg väckts förslag om vidtagande af åtgärder för motarbetande af samma onda. Innevarande år har en riksdagsmotion mot kaffemissbruk väckts¹ och för en vecka sedan höll en stockholmsläkare ett föredrag i kvinnliga kontoristföreningen mot kaffemissbruket. Man kunde tycka att under sådana omständigheter en damm borde sättas mot kaffefloden, men det vågar knappast någon att föreslå, ty kaffet är heligt, det förnamns förra riksdagen, då det var fråga om att öka kaffetullen med 6 öre pr kg. En oro uppstod som om det gällt att beröfva de ekonomiskt svagare klasserna brödet för dagen.

I andra länder beskattas kaffet effektivare än hos oss. Sälunda är kaffetullen i Sverige 12 öre pr kg., i Danmark 17 öre, i Tyskland 54 öre, i England 25 öre och i Frankrike efter den billigaste tariffen 98 öre pr kg., således där mer än åtta gånger högre än här. Icke dess mindre får man i Frankrike tillagadt godt kaffe lika billigt som i Sverige ett i allmänhet dåligt. Den höga tullen åstadkommer att till Frankrike införas bättre sorter. Så äfven i Danmark. Man vill ej kosta på en dyr tull på en dålig vara. Hos oss råder motsatta förhållandet: Tullen är billig och dåligt kaffe köpes. Detta gör förtärandet i öfver mått ännu

¹ af C. Lindhagen. Denna förträffliga motion afslogs af riksdagens andra kammar.

farligare. Medan införseln år 1909 af brasilianskt kaffe var 30,5 mill. kg., importerades af javakaffe endast 1,1 mill. kg. och af annat 10,1 mill. kg.

Som jag förut sagt var importen af kaffe år 1909 c:a 42,000 ton, hvartill kommer inhemskt kaffesurrogat för 200,000 kronors tillverkningsvärde; och det skulle vara intressant att veta huru många hundra ton tjäroljor som uppstått vid »bränningen» därpå och som vi förtärt. Jag undrar om kaffeinet i själfva verket icke är mindre skadligt än dessa empyrevmatiska ämnen från rostningen?

Den nuvarande kaffetullen af 12 öre pr kg. spelar en obetydlig roll, det synes bäst af att den förra hösten började prisstegringen å kaffe är c:a 4 gånger så stor. Denna senare afgift af ett par tiotal millioner kronor till kaffeodlarna i Brasilien finna vi oss i utan knot, men mot den föreslagna ökningen af tullen med 6 öre pr kg., hvaraf svenska staten skulle haft nytta och som skulle kostat konsumenterna en åttodel mot den sedan inträffade prisstegringen å världsmarknaden, väcktes ett sådant larm att regeringen föll undan därför och dess motion återtog.

Till och med 1888 var kaffetullen 26 öre pr kg. och därefter den nuvarande, 12 öre. Vi borde på grund af hvad jag nu sagt i stället höjt den, så att förbrukningen åtminstone icke ökats och så att staten fått bättre inkomst af denna skadliga import. Men då här i landet är dyrt nog ändå, bör en komensation som höjd kaffetull sökas och denna ligger nära till hands, nämligen i billigare socker. Men innan jag öfvergår härtill torde en liten utvikning få göras för att ytterligare belysa ämnet genom några jämförelser.

Importen till Sverige af spirituosa, inklusive vin, men maltdrycker, hvaraf för öfrigt en obetydlighet införes, icke medräknade, hade år 1909 ett värde af 7 mill. kronor och därför erlades i tull 4,75 mill. kronor eller 68 % af värdet. Samtidigt uppbars en tull af endast 5,1 mill. kr för c:a 34 mill. kr kaffe, eller 17 % af värdet. Jag tror att denna spritvaruimport, som mest sker för de bättre situerade räkning och hvarför de få skatta till staten mycket högt, är ofarlig i jämförelse med kaffeimporten, som därtill beröfvar landet en fem gånger så stor summa. Nu invändes måhända att förbrukningen af inhemska sprit är ruinerande och detta är sant med en viss modifikation. År 1908 var tillverkningsvärdet vid brännerierna i riket 37,8 mill. kronor, således ansenligt större än kaffeimporten för samma år. Men till den förras förmån kan anföras att de mesta råvarorna för den svenska spriten äro inhemska. I vissa trakter skulle jordbruket stå sig slätt, om icke brännerierna funnes, så att äfven härvidlag gäller att saken har två sidor. Och jag är viss om att brännvinet icke gör mera sanitärt ondt än kaffet, ty kvinnor och barn dricka lyckligtvis i vårt land föga brännvin, men så mycket mera kaffe. Minskad kaffeförbrukning skulle därjämte bidra till nedsättning af spritkonsumtionen, i synnerhet om kaffedieten ersattes med mjöl-, mjölk- eller fruktdiet, som icke alstra sprittörst, utan göra brännvin motbudande. Det vore bättre att minska smörexporten och att mjölken förtärdes hemma i stället för kaffe, än att exportera smör och importera kaffe.

Hur farliga brännvins- och ölflödena äro frugo vi veta för ej länge

sedan, då det å folkmöten och i riksdagen förklarades att vi skola stärka vårt »inre försvar» genom rusedrycksförbud m. m., innan vi kunna tänka på att offra mera för vårt yttre försvar, men vådan af och kostnaden för kaffemissbruket negligeras. »Unnar du icke den fattige hans kaffe», frågade mig häromdagen en vän, då jag påstod att kaffetullen borde höjas. Jag anser mig ömma mera för den fattige, då jag vill att han i stället för att missbruka kaffe skall dricka mjölk och kunna köpa billigt socker. »Vårt folk dignar under försvarsbördan» heter det. Nu kostar hela vårt försvar c:a 85 mill. kr om året, men af dessa penningar stannar det mesta inom landet och ger direkt och indirekt bröd åt tiotusental, ty krigsförnödenheter köpas obetydligt från utlandet, icke på långt när för så mycket som kaffet kostar oss; och kaffet förer ytterst obetydligt produktivt arbete med sig. Om vi vilja vara rättvisa, måste vi därför medgifva att vi »digna» mera under kaffebördan än under försvarsbördan.

Det kan måhända vara af intresse att söka klargöra huru mycket en kopp kaffe kostar i olika ingredienser, således utan tillagningskostnad. Beräkningen härför blir naturligtvis subjektiv, ty hvar och en lagar kaffe på sitt sätt och jag kan därför endast omtala hvad det kostar i mitt hushåll, där det beredes utan surrogat samt drickes sött och med mycket grädde. Beräkningen blir följande:

50 gram brändt kaffe à kr 2,40 pr kg.	öre 12,00
50 » socker à 66 öre pr kg.	» 3,30
Grädde för	» 10,00
Häraf fås 840 kbc. kaffedryck, som alltså kostar	öre 25,30.
100 kbc., som väl en liten restaurangkopp rymmer, kosta således 3 öre och	
fördelas på kaffe med	öre 1,43
» » socker »	» 0,39
» » grädde »	» 1,18
	Summa öre 3,00

Emellertid är restaurangkaffet i allmänhet icke så godt som mitt och till det förra användes nog i regeln billigare kaffesort, oafsedt surrogater, hvarföre jag antager att en liten kopp kaffe ute, inclusive tillagningskostnad, kostar 2—3 öre medan vi få betala 25. Och uppställningen visar att i kaffedrycken det icke födande, utan skadliga i kaffet kostar lika mycket som födoämnen socker och grädde däri.

* * *

Sockerkonsumtionen i landet innevarande år kan man beräkna af statsverkspropositionerna för åren 1911 och 1912, som upptaga sockerskatten till 19 mill. kronor. Och då skatten för i år är 15 öre och för nästa år 15,5 öre pr kg., så blir förbrukningen alltså c:a 130,000 ton. Världsmarknadspriset är för närvarande c:a 18 öre pr kg. råsocker med en polarisation af c:a 94 % och ett rendement af 88—89 %. Det svenska råsockret polariserar 97—98 % och har 92—94 % rendement och är därför värdefullare än det tyska som exporteras. Men då nämnda note-

ring gäller tyskt exportsocker, räkna vi med densamma för tillfället. Alltså motsvarar sockerkonsumtionen i Sverige c:a 150,000 ton råsocker, för närvarande med ett värde, utom tull, af c:a 27 mill. kronor, således mindre än hvad vi betala till utlandet för kaffe. Genom sockerindustrien sparas ärligen åt landet en direkt utgift af detta belopp, på samma gång den medför betydande fördelar åt jordbruket, åt järnvägar, åt diverse industrier och åt arbetssökande. Sockerbetsodlingen inkräktar visserligen på åkerarealen, men jordbrukare påstå att den kvarvarande delen genom betodlingen kommit i så mycket bättre kultur att sädesproduktionen inom orkulationen icke minskats. Det torde icke ligga någon öfverdrift i påståendet att vår sockerindustri ger oss direkt och indirekt c:a 60 mill. kronor om året och att den är en af våra mest kapitalbildande näringar, som naturligtvis icke får förstöras, utan som bör omhuldas inom rimlighetens gränser. Socker är därtill ett födoämne och visst icke, sedan hvitbetan gjort sitt segertåg i förr icke sockerproducerande länder, en lyxartikel, såsom herrar fabrikanter påstå, då de söka försvara det höga sockerpriset hos oss. Sockret gör oss godt på många sätt och vi stå i tacksamhetsskuld till dem, som på sin tid under stora svårigheter arbetade fram denna industri i vårt land, men därför skola vi icke låta beskatta oss för högt af deras efterträdare. De skola lefva godt, men konsumenterna vilja också lefva. Socker är dyrt hos oss, c:a 20 öre pr kg. dyrare än i Danmark, motsvarande en ökad utgift för oss mot om vi hade danska förhållanden af c:a 25 mill. kronor om året. Och ändå är sockerindustrien i Danmark mycket gifvande och har skapat millionärer. Den svenska betjorden ger numera kvalitativt och kvantitativt lika goda skördar som den danska, arbetslönerna äro icke dyrare här än där, ej jordvärdet, ej penningräntan och icke gödningsämnen, men betorna betalades här under kampanjen 1909—1910 med kr. 2,49 pr 100 kg. och i Danmark med kronor 2,14. Under åren 1894—1903 varierade betpriset i Sverige i medeltal mellan kronor 1,50—1,97 pr 100 kg. och har således stigit med minst 50 öre pr kg. eller 28,5 %. Under tiden för de tyska sockerexportpremierna kunde råsocker importeras med fördel till följd af dessa och af den stora skillnaden i tull mot å raffinad, 9,5 öre pr kg.; och fabrikanterna begagnade sig emellanåt däraf, såsom statistiken visar, med påföljd att betodlarne fingo taga det pris fabrikanterna bestämde. Efter exportpremiernas borttagande genom brysselkonventionen samt en genomförd sammanslutning hafva betodlarne kommit i ett gynnsamt läge och taga nu skadan igen genom högt betpris, som sockerfabrikerna dock lätt kunna bära. Men huru som helst, konsumenterna få betala sitt socker dyrt. Detta höga betpris är en af orsakerna till dyra sockret, en annan är den höga beskattningen och en tredje den höga tullen.

Det skulle vara intressant att lämna en utförlig historik af det svenska betsockret ur synpunkten af fabrikanternas förhållande till allmänheten och sinsemellan, men det skulle blifva för vidlyftigt här. Ett och annat må dock påpekas. Till en början voro de gamla raffinadörens betsockrets fiender, förmenande att det skulle blifva skadligt för deras intressen; och deras motarbete var nära att lyckas. Sedan tillverkningen efter många svårigheter blifvit stor och god, slogo dessa raf-

finadörer, då som nu en betydande kapitalmakt, den under sig och hafva sedan exploaterat den i förhållande till allmänheten och till ett par svagare råsockerfabriker, som när det passade fingo användas som åskådningsmaterial för att visa huru litet lönande sockerfabrikationen i själfva verket vore, allt med hjälp af en lättrogen lagstiftning. Detta är ett exempel bland många huru en industri under till en början stora svårigheter får arbeta sig fram mot vissa intressen, som sedan bemäktiga sig den. Det höga skyddet för betsockret var berättigadt, innan tillverkningen hunnit att växa sig stark och stor, men det bibehölls för länge. Under sista åren af den oförändrade beskattningen åtnjöto sålunda råsockerfabrikerna i medeltal hvardera ett tullskydd utöfver skatten af c:a 800,000 kronor pr år. Sedan höjdes skatten något, så att det årliga understödet pr fabrik minskades till c:a 700,000 kronor med påföljd att fabrikerna klagade öfver att de ruinerades och att öfverproduktion rådde, trots så godt som årlig import af råsocker. Under årens lopp hade emellertid flera sockerbolag utan motsvarande inbetalning fördubblat sina aktiekapital, några flerdubblat och ett sexdubblat det. En sammanlutning mellan några af de äldre och större fabrikerna köpte till högt pris ut en konkurrent, som ville sälja sitt socker något billigare än dessa och en ny fabrik, som arbetade efter för dem icke behagliga metoder, ruinerades systematiskt och härtill tvungos några af de mindre och ekonomiskt svagare fabrikerna att bidraga med stora upppoffringar. Nya fabriker motarbetades och ett par tvungos att förläggas på mindre förmånliga platser. En årsvinst af 13 % och en utdelning af 7 % af aktiekapitalet förklarades vid en bolagsstämma vara »ruinerande», ty man var van vid många gånger den siffran. Det rådde oro bland de ledande sockermännen och år 1903, då betpriset var 1,85 kr. pr 100 kg. mot 2,49 kr. nu, då tullskillnaden mellan raffinad och råsocker var 9,5 öre mot 5 öre nu och betskatten var 1,41 pr 100 kg. betor, motsvarande c:a 12 öre pr kg. socker mot 15 öre nu, skref en af sockerindustriens »mest bemärkte män» i Sv. D. för den 2 jan., att om »betpriset och skatten skall höjas och sockerpriset sänkas» skulle fabrikerna komma att »stå inför en kris liknande den, som i början på 1870-talet inträffade, och oaktadt fabrikernas läge nu är gynnsammare än det var då, torde det icke komma att dröja länge, förrän ånyo stora och dyrbara fabrikskomplexer stå öde här i landet.» Och inför 1903 års sockerkommité yttrade en af sockerfabrikanterna följande: »Jag tvekar ej att uttala som min mening... att det nya beskattningssystemet, hvarigenom sockerindustrien påläggas vida högre skatteavgifter, än de hittills varande, skall utan tvifvel hafva till resultat, att alla de fabriker, hvilka tillkommit efter år 1894, skola nödgas nedlägga sin verksamhet.» På ungefär samma sätt yttrade sig i Nationalekonomiska föreningen 1908 ett par sockerfabrikanter. Men vi öfverraskades trots detta snart genom det stora sockerbolaget och dess grundarevinst af c:a 78 mill. kronor. Hvad denna betydde framgår af följande exempel: En person hade på sin tid insatt 2,000 kronor i ett sockerföretag och fick igen 80,000 kr. vid bolagsbildningen, oafsedt alla goda utdelningar han haft under många års lopp. I samband med trustbildningen utdelades fabrikernas fonder med undan-

tag af pensionsfonden för tjänstemännen å 1,7 mill. kronor, de 18 fabri-
kerna, som ingingo i trusten med fastigheter m. m., som delvis voro
afskrifna, upptogos till 140 mill. kronors värde och aktiekapitalet, som
efter förut omnämnda storartade utdelningar af fria aktier var c:a 57 mill.
kronor, bestämdes till 135 mill. kronor, medan bakom detta finnes ett
inbetaldt kapital af c:a 30 mill. kronor, hvartill bolagets hela egendom
för öfrigt lär kunna anskaffas ny. För rörelsekapital upplades ett obli-
gationslån af 20 mill. kronor, som ju står i god proportion till egendo-
mens realvärde, 30—35 mill. kronor, och hvarför betalades 700,000 kro-
nor i kostnader samt för bolagsbildningen 131,000 kronor, så att vi få
nu förränta ett kapital af 155 mill. kronor. Således hade ingen ny
egendom tillförts, utan i stället utgifter för 830,000 kronor, hvarjämte
skatteförhållandena och betpriset blifvit högre än förut, men det no-
minella aktiekapitalet ökades icke dess mindre med 78 mill. kronor,
d. v. s. med 136 %. Något sådant har förut icke förekommit i vårt
land och i förhållande till verkliga värdet icke i Europa och knappast
i Amerika. Utdelningen på det nya aktiekapitalet har hittills varit 6
% pr år — första arbetsåret, som omfattade 10 månader gaf 5 % och
en vinst, innan afskrifningar gjorts, af 10,6 mill. kronor. Sistförflutna
kampanj, 1909—1910 gaf en vinst af 11,6 mill. kronor och denna har
ändå enligt styrelseberättelsen »lämnat ett mindre tillfredsställande resul-
tat». Att bemärka är att efter trustbildningen har tullen minskats med
2 öre pr kg., således gifvit en mindre inkomst pr kg. socker af 2 öre,
motsvarande en minskad inkomst för trusten af c:a 2 mill. kronor och
ändå lämnar detta »mindre tillfredsställande» år en vinst af nära 12
mill. kronor. Och 1909 var storstrejkåret, då sockerkonsumtionen var
99,700 ton mot 116—117 tusen ton året förut. För innevarande
kampanj torde vinsten på grund af förra årets ovanligt goda sockerskörd
blifva betydligt större.

»Jag är frihandlare, naturligtvis utom för socker» heter det och
äfvén: »Hvarje riksdagsman och hvarje folkskolelärare skall ha en soc-
keraktie». Det bestämdes också att denna skulle lyda å 100 kronor.
Af hundramillionsvinsten lär redan för ett par månader sedan för c:a 65
mill. kronor aktier hunnit att placeras hos allmänheten — jag kan ej
garantera riktigheten — som därigenom skall intresseras för det höga
sockerprisets bibehållande. Det skall heta, då förslag om sockertullens
sänkning väl förekommer vid 1913 års riksdag: »Skall allt detta små-
folk, som lagt sina besparingar i sockeraktier, ruineras?» Metoden är
känd och med fördel använd förut.

Härmed vill jag icke säga att det är oberättigadt om ett företag
lämnar stor vinst. Vi ha andra bolag, som gifvit mycket, fastän intet
så som sockerföretagen, men de äro tyvärr sällsynta och bakom dem
ligga geniala uppfinningar, eller öfverlägsen affärsskicklighet eller båda-
dera, eller ock naturvärden, som med nödvändighet stegrats, eller en
inarbetad världsmarknad. Detta är icke fallet med sockerfabrikerna,
utan hvad som här kapitaliserats är det *statsunderstöd* fabrikerna hafva
och hvarpå de föra en lysande tillvaro.

Hade trusten afsett en konsolidering af sockerindustrien, om real-

värdet varit tillnärmelsevis det bokförda och om stiftarne hade haft ett förtroende för affären, som svarat mot aktiekapitalet, så förefaller det som om ett så stort obligationslån som möjligt borde tagits — och på ett verkligt värde af 140 mill. kronor skulle naturligtvis mycket mera än 25 mill. kr., som obligationslånet nu är i rundt tal, kunnat erhållas — och som aktiekapitalet skulle tagits så litet som möjligt samt att aktierna icke skulle hafva släppts ut i marknaden och icke under pari. Nu förfors tvärtom och allmänheten får betala. Vederbörande visste bättre än någon att ett bakslag *måste* komma; och öfverkapitaliseringen och aktiernas utsläppande i marknaden gjordes. Och det torde kunna ifrågasättas om köparne af de nya aktierna, hvilkas realvärde väl är 20—30 kronor pr stycke, kunna slippa en stor förlust på dem, då en gång riksdagen kommer under fund med att den blifvit vilseledd och tager itu med den för långt gående beskattning, som lagts på oss. Riksdagen kan ju med ett beslut reducera priset på sockeraktierna till deras realvärde.

Under de många år, som föregingo produktbeskattningen, var raffinadtullen 33 öre pr kg. och råsockertullen 23,5 öre. Nu är tullen å råsocker 10 öre pr kg., så att det ser ut som om en sänkning af densamma skulle ägt rum, men så är det icke. Om råsocker skulle införas och utlämnas för konsumtion, finge därför betalas en tull med 10 öre och skatt med 15 öre, summa 25 öre mot 23,5 öre pr kg. förut. Således har skyddet för råsocker mot utlandet höjts med 1,5 öre pr kg. eller med c:a 8,5 % af varans värde. Och eftersom råsocker nu, inklusive tillverknings- och handelsvinst, noteras c:a 18 öre pr kg. å världsmarknaden, så är råsockerskyddet mot utlandet c:a 140 % af varans värde, d. v. s. att nära nog importförbud råder. Ett kilogram råsocker skulle kosta konsumenten, om han ville äta det, 43 öre pr kg., utom handelsvinst åt svenska mellanhänder. Vi få alltså betala vårt socker med 2,5 gånger dess värde. I Danmark, där det är billigare, förtäres också större mängd än hos oss, c:a 35 kg. pr person och år mot 23—24 kg. hos oss.

I Danmark säljas mest fyra sorter socker för konsumtion. Det dyraste, s. k. kristallsocker i bitar, kostar då detta skrives i minut 47 öre pr kg., vanligt bitsocker 46 öre pr kg. och en sorts krossocker (melis) 42 öre pr kg. Därjämte säljes också i ej ringa mängd pudersocker till ett minutpris af 38 öre pr kg. I en del butiker är priset å de tre sistnämnda sorterna, om kaffe samtidigt köpes, resp. 44, 40 och 36 öre pr kg., således 2 öre pr kg. billigare. Af dessa sorter säljes mest af krossockret, därefter det vanliga bitsockret och sedan pudersocker. Kristallsocker går icke mycket åt. Hos oss går föga pudersocker i handeln, men mest toppsocker och bitsocker till 66 öre pr kg. i minut, alltså 20—22 öre pr kg. dyrare än i Danmark. Krossockret är hos oss i minut 2 öre billigare än bitsockret. Partipriset på vanligt bitsocker i Danmark är f. n. c:a 40 öre pr kg. Hos oss lär det nu vara 59—60 öre.

Det danska råsockret polariserar som det svenska 96—98 %. I Danmark är tullen å raffinad, polariserande öfver 98 %, 10 öre pr kg. Råsocker med en polarisation af 87—98 % har en tull af 6,5 öre pr

kg., men om det användes till raffinering, så är tullen ej mer än 5,9 öre pr kg. För socker, som polariserar under 87 %, är tullen 4 öre pr kg. Någon skatt såsom i Sverige för försäld inhemsk raffinad förekommer icke, utan är det sockret, som går till raffinaderierna, som betalar skatt. I Danmark liksom i Sverige tillverkas det mesta råsockret hemma, dock är importen till Danmark däraf större än hos oss, enär ett raffinaderi finnes på Jylland, som importerar sitt behof däraf, då som jag tror fabriken icke tillhör den danska sockertrusten. Importen till Danmark af socker för raffinering var förra året c:a 13,500 ton, till Sverige endast 107 ton råsocker och det gick antagligen till direkt konsumtion. I Danmark är således så ställt med råsockertullen och skatten att sockertrusten där icke kan taga mer än skälig vinst, ty man har importen från utlandet af såväl raffinad som råsocker till regulator. Inporten af raffinad till Danmark var år 1910 ej stor, men dock 3,632 ton, mot 888 ton hos oss.

Innevarande år är tullen å raffinad hos oss 15 öre pr kg. och tillverkningskatten lika stor. Under nästa år är tullen 14,5 öre och skatten 15,5 öre och för tiden efter 1912 är tullen 14 öre och skatten 16 öre, för såvidt icke annat före den tiden beslutas. Tull och skatt tillsammans utgöra således hos oss 30 öre pr kg. för raffinad och i Danmark 10 öre, då ingen skatt förekommer därå. Råsockertullen är som redan sagts hos oss 10 öre pr kg. och om sådant utlämnas till fritt bruk tillkommer samma skatt som för raffinad, således tull och eventuell skatt för närvarande 25 öre pr kg. I Danmark är skatten för inhemskt betsocker, som användes i raffinaderierna,

vid en polarisation af 96 % och därunder (det vanliga för raff.)	4,95 öre pr kg.
» 96—96,5 %	5,10 »
» 96,5—97 %	5,25 »
» 97—97,5 %	5,40 »
» 97,5—98 %	5,55 »
» 98 och däröfver	5,70 »

eller i medeltal 5,33 öre pr kg. Då nu tullen å raffinad är 10 öre pr kg., och råsockret i medeltal har 93 % rendement, blir alltså det verkliga skyddet mot utlandet för raffinad $10 - \frac{5,33}{0,93} = 4,2$ öre pr kg. mot 15 öre i Sverige, der råsockret för raffinering är skattefritt. Således till det svenska sockrets favör 10,8 öre pr kg.

I Sverige var betpriset under förra säsongen 2,49 kronor pr 100 kg. i medeltal. Ett grundpris af 2 kronor pr 100 kg. betalas före den 1 dec. och 2,50 kronor för leverans efter denna dag, därtill ett tilläggspris af 1 öre för hvarje $\frac{1}{10}$ % socker i betan öfver 14 % och därefter 1 öre för hvarje 40 öre, hvarmed raffinadpriset öfverstiger kronor 53,35 pr 100 kg. Betodlaren deltagar däremot något i den förhöjda socker-skatten.

I Danmark betalas betorna efter en annan princip. Om medelnoteringen i London för tyskt råsocker under tiden september—december är a öre pr skålpund, så blir grundpriset för betorna $4 \cdot a + 25$ öre

pr 50 kg. Efter sockerbolagets bokslut godtskrifvas aktieägarna med 5 % af aktiekapitalet, sedan delas resten af vinsten i två lika delar, hvaraf den ena tillfaller betodlarne pro rata parte efter betleverans och den andra bolaget. I Danmark var sålunda under förra säsongen betpriset kr. 2,14 pr 100 kg. och prisskillnaden mellan Sverige och Danmark således 35 öre pr 100 kg., motsvarande c:a 2,5 öre pr kg. socker. »De danska Sukkerfabrikker Aktieselskab», som äger sockerfabrikerna i Danmark, kanske med undantag af förut nämnda raffinaderi på Jylland, har ett aktiekapital af 15 mill. kronor, aktierna lyda nominellt å 2,000 kronor och noteras för närvarande till c:a 6,000 kronor. Utdelningarna under de tre sista åren hafva varit resp. 17, 25 och 23 % och tillverkningen är öfver 100,000 ton konsumsocker. Däraf förtäres c:a 100,000 ton i Danmark och något har man nu börjat att exportera. Vinsten var sista året c:a 5 mill. kronor, således c:a 5 öre pr kg. Man jämföre dessa siffror med motsvarande svenska! Aktiekapitalet hos oss är 135 mill. kronor, tillverkningen var under kampanjen 1909—1910 c:a 115,000 ton konsumsocker och årsvinsten c:a 11,6 mill. kronor eller c:a 10 öre pr kg., således dubbelt mot i Danmark, trots ett betpris, som hos oss minskat vinsten med 2,5 öre pr kg. Intet visar bättre än dessa siffror huru högt sockerpriset är hos oss. I ena fallet ett aktiekapital af 15 mill. kronor för en tillverkning af öfver 100,000 ton socker och i andra fallet 135 mill. kronor för en tillverkning af 130,000 ton socker. Man jämföre ock år 1907 Preussens 112 stycken råsockerfabriker och raffinaderier med sammanlagdt kapital af c:a 119 mill. kronor *inklusive* reservfonder m. m., med Sveriges sammanslagna 18 bolag med ett aktiekapital af 135 mill. kronor, *utom* reservfonder m. m. med förutnämndt undantag. Någon rimlig proportion finnes icke mellan dessa siffror. Tullen å raffinad skulle hos oss med bibehållande af de höga betpriserna kunna sänkas med 4 öre pr kg., hvaraf följden skulle blifva att sockret blefve lika många öre billigare. Sockerfabrikernas årsvinst blefve c:a 5 mill. kr. mindre än nu, men ändock c:a 7 mill. kronor, som vore en vacker vinst af öfver 12 % å det nominella aktiekapitalet före trusten, 57 mill. kronor, hvaraf bortåt 30 mill. kronor voro fingerade som utgift för de gamla aktiegarne. Dessa 7 mill. kronor vore 23 % å de c:a 30 mill. kronor, som sockerfabrikernas inbetalda kapital ungefär utgör. Allmänheten bör icke hafva någon skyldighet att betala »skälig» ränta på det kapital, som bestämmes af fabrikanterna. De, som köpt sockeraktier till nuvarande höga pris, få väl skylla sig själfva. Staten skulle ej få minskad inkomst genom en sådan tullsänkning. Råsockertullen borde också sänkas till ungefär hälften mot nu och konsumtionsskatten på det samma borttagas. Genom att därtill sänka sockerskatten till låt oss säga 6 öre pr kg. skulle alltså i förening med den lägre sockertullen sockret blifva c:a 15 öre pr kg. billigare än nu, således ändå c:a 5 öre dyrare än i Danmark. Staten finge då genom den sänkta sockerskatten en inkomst af socker af endast c:a 6 mill. kronor mot c:a 19 mill. kronor nu, alltså en minskning af c:a 13 mill. kr. Men med billigare socker följer ökad konsumtion, så att den minskade statsinkomsten blefve i själfva verket icke så stor som angifvits. I Tyskland steg statens in-

komst af socker sedan skatten sänkts från 20 till 14 mark pr 100 kg. från c:a 121 mill. mark året 1904/1905 till c:a 146 mill. mark året 1906/1907, d. v. s. med 25 mill. mark på tre år = c:a 21 %. Samma konsumtion pr person och år som i Danmark skulle hos oss motsvara c:a 190,000 ton socker och gifva en inkomst af c:a 11,4 mill. kronor till staten efter sistnämnda beräkning.

Men låt oss antaga att statsinkomsten verkligen blefve 13 mill. kronor mindre än nu. Om denna lades på kaffeimporten, komme den efter förut afgifven medelförbrukning att utgöra 38,5 öre pr kg., så att kaffetullen då blefve c:a 50 öre pr kg. mot 12 öre nu. En tull af 50 öre pr kg. kaffe är emellertid mindre än den tyska, ungefär hälften af den franska och icke större än den prisstegring, som började förra hösten och som ingen tycktes fästa sig vid.

Kaffet missbrukas i vårt land, har jag tidigare sagt, och detta är ett ondt, som bör motarbetas. Det kan därför gärna i allas intresse få bli dyrare. Sockret däremot är ett utmärkt födoämne, synnerligen för oss nordbor, som sakna sydeuropas frukter. För oss är det därför framför andra angeläget att hafva så billigt socker som möjligt. Vi skulle kunna hafva en ersättning för sydfrukterna i våra skogsbär, hvaraf vi icke tillgodogöra oss mera än en bråkdel. Men för deras bruk behöfves billigt socker, som sålunda indirekt skulle skapa oss stora nya värden. I England ätes, tack vare billigt socker, dagligen och ofta flera gånger om dagen sylt och vi skulle kunna göra detsamma, om socker ej vore så dyrt. Och nationens hälsa skulle därigenom förbättras. Billigt socker är någonting godt, billigt kaffe, då det som hos oss missbrukas, ett ondt. Låt oss därför vända upp och ned på de bestående förhållandena för dessa varor på ungefär antydt sätt.

Innan jag slutar bedes få göra ytterligare en utvikning från det egentliga ämnet, men som står i analogi därmed. En del industrier öfverhopas hos oss med tullskydd och såväl frihandlare som protektionister äro härvidlag eniga. Utom socker må som exempel härpå nämnas malt-drycker och sprit. Förra riksdagen höjde maltdryckstullen från 8 till 12 öre pr liter med den förhöjda maltskatten som skäl. Åtta öre var redan importförbud och 12 öre var en direkt inbjudan till bryggarne att höja ölpriset, som också skedde; och aktierna i Aktiebolaget Stockholms Bryggerier ha sedan dess stigit, trots den ökade maltskatten, med c:a 375 kronor eller med 75 % af det nominella värdet. Mot en höjning samtidigt af kaffetullen med 6 öre pr kg. gjordes såsom jag förut sagt, mycket väsen, men mot höjningen af öltullen framlades icke ens från nykterhetshåll någon invändning. Det skulle vara förvånande om icke efter denna tullökning å malt-drycker en trust af alla stora bryggerier i landet bildades med ett vinstkapital af 50—100 mill. kronor. Med en tull af 12 öre pr liter kan priset för en flaska öl höjas med 2 öre utöfver det nuvarande, utan att afsevärd import kunde förekomma. Och då år 1908 tillverkades 1,291,547 hektoliter porter och öl i riket, motsvarande c:a 387 mill. flaskor, skulle ett ökad pris af 2 öre pr flaska göra 7,7 mill. kronor större vinst, som kunde kapitaliseras. Aktiebolaget Stockholms Bryggerier, som 1889, då det bildades med hög betal-

ning af de i bolaget ingående bryggerierna, hade ett aktiekapital af 7,5 mill. kronor, har nu 16,725,000 kronors aktiekapital och aktierna å nominelt 500 kronor stå nu 1,275 kronor eller i 250 %.

Den höga sprittullen, som väl anses skola verka i nykterhetens intresse, har gifvit anledning till sprittrusten eller officiellt Reymersholms gamla spritförädlingsaktiebolag, med ett aktiekapital af 14,5 mill. kronor, hvaraf en mycket stor del lär vara grundarevinst. Flera sådana exempel skulle kunna anföras på ett äfven för en protektionist för högt skydd, delvis tillkommet med hjälp af ett nykterhetsintresse, som saknar förmåga att för sitt ädla sträfvanse se sundt på de verkliga förhållandena, medan en betydande mängd andra industrier, väl så nödvändiga, som också hafva rätt att finnas till och som behöfva ett bättre skydd än det nuvarande, men inom sådana gränser att det ej gifver upphof till jobberi, få kämpa med svårigheter. Teknisk och ekonomisk kunskap hafva allt förlitet inflytande på vår lagstiftning, jobberiet ett alltför stort.

Denna spekulation i gamla goda affärer gagnar icke landets industri. Det är icke till fördel för vårt näringslif att allmänhetens pengar går till öfverbetalning af redan befintliga företag. Mera önskvärdt vore att med dem nya sunda och solida industrier komme till stånd.

Hvad jag sålunda velat framhålla och motivera är följande:

Kaffe missbrukas i vårt land i hög grad till skada för nationens hälsa.

Kaffemissbruket medför lika mycket sanitärt ondt som rusdryckerna.

Kaffet kostar oss årligen många tiotal millioner kronor, som helt gå ur landet och det förer icke några förädlingsindustrier med sig.

Kaffemissbruket medför matlagningskonstens försvinnande ur de enklare hemmen och skadar därigenom deras ekonomi, hvilket allt medför ohälsa och en olust, som döfvas med sprit.

Socker däremot äta vi för litet, ty det är för dyrt. Vi nordbor i synnerhet böra skaffa oss det utmärkta födoämne, som billigt socker är i och för sig och så att vi med hjälp däraf äfven kunna tillgodogöra våra skogsbär i högre grad än hittills, därigenom finna ersättning för sydfrukter och skapa ett nytt nationellt värde.

Lagstiftningen bör därför ändras så att kaffet blir högre och sockret lägre beskattadt.

Statskassan blir ej lidande härpå, ej heller konsumenterna, om beskattningen förståndigt ordnas.

